

**Софийски университет “Свети Климент Охридски”
Исторически факултет
Катедра „Нова и съвременна история”**

Боряна Митева

**Политиката на Япония към Източна Азия в
периода на Студената война**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация за присъждане на образователна и научна
степен „доктор”

Научен ръководител: проф. д-р Искра Баева

**СОФИЯ
2015**

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита от катедра „Нова и съвременна история“ към Историческия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ на заседание от 3 ноември 2015 г.

Дисертацията се състои от въведение, три глави и заключение в обем от 486 машинописни страници, списък с използваните съкращения, индекс на карти (9), диаграми (24) и таблици (66), списък с приложения (10), както и списък с използваните документи и научна литература.

Съдържание на дисертационния труд

Използвани съкращения.....	3-4
Индекс на карти, таблици и диаграми.....	5-7
Списък с приложения.....	8
Увод.....	9-27
Глава I. Сейкей бунри сейсаку (政経分離政策): политиката на Япония към СССР.....	28-163
1. Началото: японо-съветските отношения през 50-те и 60 те години.....	28-71
2. Крачка напред: японо-съветските отношения през 70-те години.....	72-110
3. Крачка назад?: японо-съветските отношения през 80-те години.....	111-154
4. Изводи	154-163
Глава II. Сейрей кейнетсу (政冷経熱)? Политиката на Япония към КНР.....	164-318
1. Трудно начало: японо-китайски отношения през 50-те и 60-те години.....	164-208
2. Поврат в японската “китайска” политика: японо-китайските отношения през 70-те години.....	209-250
3. Сейрей кейнетсу (政令経熱)? Японо-китайски отношения през 80-те години.....	251-308
4. Изводи	308-318
Глава III. Футацу но Чо:сен (二つの朝鮮): политиката на Япония към Република Корея и КНДР.....	319-440
1. Началото: отношенията на Япония с Република Корея и КНДР през 50-те и 60-те години.....	319-353
2. Япония и двете Кореи между САЩ, СССР и КНР: отношенията на Япония с Република Корея и КНДР през 70-те години.....	354-386
3. Разведряване на Корейския полуостров? Отношенията на Япония с Република Корея и КНДР през 80-те години.....	387-428
4. Изводи	428-440
Заклучение	441-494
Библиография.....	495-509
Приложения.....	510-513

Обща характеристика на дисертационния труд

Регионът на Източна Азия е един от най-динамично развиващите се в съвременния свят. Тези тенденции се обосновават с изключителния икономически растеж, повишаване на военния потенциал и на дипломатическата активност на страните от Източна Азия през последните десетилетия. От една страна това повишава значението на страните от региона в глобалните международни отношения. От друга страна в региона могат да бъдат наблюдавани сериозни проблеми в двустранните отношения и сблъсък на интереси между страните от Източна Азия във военната, политическата и икономическата сфери. Стремжът на регионални лидери като Япония и КНР, както и намесата на външни сили като САЩ още повече усложняват развитието на международните отношения на регионално равнище.

Динамиката, с която се развиват страните от Източна Азия и бързо изменящата се международна обстановка в региона предопределят и повишения интерес на международната общественост към тази част на света. Този интерес може да бъде забелязан както на академично равнище, така и на дипломатическо, медийно и гражданско ниво, тоест дали от професионална или от любителска гледна точка множество хора активизират интереса си към страните от Източна Азия и се опитват да разберат и анализират случващото се там. Това с пълна сила важи за академичните среди. В световната историография се наблюдава повишаване на изследователския интерес към региона и на опитите да се формулират прогнози за бъдещето. В България също се наблюдава активизиране на интереса към този регион, въпреки че в повечето случаи тези държави се възприемат като много отдалечени, различни и не се поставя никаква обвързаност между Азия и Европа. Обвързаност обаче съществува не само между европейския и азиатския континент, а между Източна Азия и всички останали региони, още повече, ако се вземат предвид интересите на Русия, САЩ и Китай не само в Източна Азия, а на множество други места по света. Интересите на тези държави предопределят развитието на международните отношения не само на регионално, но и на глобално равнище. Конкретно в Източна Азия от изключително значение за бъдещето на региона са страни като Япония, Република Корея, КНДР и Република Китай. Затова е необходимо не само да се следи с повишено внимание развитието на страните от Източна Азия, но и да се почерпи опит в редица направления.

Голяма част от тенденциите в развитието на международните отношения в Източна Азия крият своите дълбоки корени в периода след Втората световна война. Поради това е необходимо и интересно да бъдат проследени в исторически план интересите на страните, както и проблемите, процесите и тенденциите в международните отношения в региона. От една страна този анализ ще установи произхода и развитието на проблемите в Източна Азия и ще предостави оценка на опитите за разрешаването им. От друга страна подобен анализ ще покаже сферите от взаимен интерес и сътрудничество, в които страните могат да се концентрират. Това ще помогне за обективните анализ и оценка на настоящите тенденции и за изготвянето на прогнози за бъдещото развитие на международните отношения в региона на Източна Азия, в които Япония е важен участник.

Предмет на изследване на настоящия дисертационен труд е политиката на Япония към Източна Азия в периода на Студената война. Изследването ще постави акцент върху отношенията на Япония в сферата на политиката и икономиката. Ще бъде проследено и анализирано развитието на политическите и икономическите отношения на Япония със страните от Източна Азия, тоест механизмите за поддържане на контакти преди възстановяване на дипломатическите отношения, процесите по възстановяване на дипломатическите отношения, проблемите в двустранните отношения и опитите за разрешаването им, механизмите за поддържане на взаимоотношения след възстановяване на дипломатическите отношения. Ще бъде направен опит за сравнителен анализ на политическите и икономическите отношения на Япония със СССР, КНР, КНДР и Република Корея като в рамките на сравнителния анализ ще бъдат използвани отношенията на Япония със САЩ, страните от Западна Европа и Република Китай.

Предмет на изследването не са двустранните културни отношения или т. нар. японска културна дипломация. Дисертационният труд се фокусира върху икономическата дипломация, която обхваща политически и икономически отношения. Културната дипломация притежава свои специфични характеристики и с оглед запазването на логическата цялост на изследването, японската политика в областта на културните отношения и научно-образователния обмен ще бъдат оставени за обект на бъдещи анализи.

Географският обхват на изследването включва региона на Източна Азия. В историографията се срещат различни интерпретации на понятието Източна Азия. Част от изследователите възприемат Източна Азия като Япония, Китай и Корейския полуостров.¹ Други включват в това понятие и Русия или само руския Далечен изток и Сибир.² Трети поставят Япония, Китай, Корейския полуостров и Русия в рамките на Североизточна Азия.³ Съществуват и изследвания, в които под Източна Азия се разбира изброените по-горе страни заедно с Югоизточна Азия.⁴ Част от авторите поставят горепосочените държави като част от Азиатско-тихоокеанския регион⁵ или Далечния Изток. В настоящото изследване понятието Източна Азия ще включва Япония, СССР, КНР, Република Корея и КНДР. Изборът на горепосочените страни се мотивира от образуването на специфичен регион, който в историческа перспектива представлява поле за непрестанното им взаимодействие. Именно взаимоотношността на всички тези държави във външнополитически и икономически аспект мотивира включването им в настоящото изследване. Изследването изхожда от становището, че поради обвързаността и взаимодействието на посочените страни, не могат да бъдат анализирани цялостно историята или развитието на международните отношения в Източна Азия при липсата на някоя от изброените държави. Всяка от държавите може да представлява част от друга група страни в зависимост от принципа на групиране. Настоящото изследване защитава позицията, че географският фактор предопределя непрестанното взаимодействие между Япония и Русия, Китай и Корея, което предопределя и общото историческо минало и сфера на общи интереси или сблъсък на интереси в региона и не може да бъде направено пълно и обективно изследване на японската външна политика в Източна Азия или на международните отношения в региона без да се вземат под внимание политиката на Япония към всяка една от изброените страни.

---

¹ Лоуел Дитмър, Георгиев Кунадзе, Джон Барет, Брус Къмингс, Йошимицу Миякава, Джонатан Полак, Франсес Росенблут. Някои изследователи като Самюел Ким и Йонсоп Рий включват в понятието Източна Азия освен Япония, КНР, Корейския полуостров и Тайван, Хонг Конг и Сингапур.

² Михаил Титаренко, Иногучи Такаши.

³ Дейвид Ламптън, Ючао Зу, Ким Чон-нам, Хироши Кимура, Лугфулах Манги, Никлас Суанстрьом.

⁴ Доналд Хелман, Лам Пенгер, Рьосей Какубун, Джиси Уанг, Ким Андерсън, Сохн Бьон-хае, Кевин Кал, Чон Юан, Джон Давие, Пол Диб, Хитоши Хиракава, Иван Целичев.

⁵ Рейнард Дрифт.

Изследването ще бъде поставено в **хронологичните рамки** на периода на Студената война. В по-голямата част от световната историография за начало на Студената война се възприемат годините непосредствено след Втората световна война и по-конкретно периода от 1946 г. до 1949 г. Въпреки че се срещат изследователи, посочващи 1989 г. за край на периода заради избухването на “нежните” революции в Източна Европа, в повечето случаи за край на Студената война се приема 1991 г. след окончателното разпадане на СССР. Настоящото изследване ще вземе под внимание както общото рамкиране на Студената война, така и спецификите в периодизирането на японската история. Поради това изследването ще приеме начало на разглеждания период 1952 г., когато влиза в сила договорът от Сан Франциско. С този договор Япония възстановява своята независимост след периода на американска окупация (1945-1952 г.) и се превръща в самостоятелен субект на международните отношения. За край на разглеждания период изследването приема 1991 г., когато престава да съществува СССР и е поставен край на биполярността в международните отношения. Изборът на периода между 1952 г. и 1991 г. се мотивира с новите и специфични условия, в които попада японската дипломатия в рамките на Студената война и с изработването на специфична японска дипломатическа стратегия към Източна Азия, която да защитава националните интереси на страната.

В процеса на изготвяне на настоящия дисертационен труд са използвани широк кръг от **монографии, периодични издания, сборници и документи**. За изготвяне на изследването най-значим принос имат англоезичните съчинения, които обхващат съчинения от американската и западноевропейската историография, както и съчинения на японски, корейски и китайски автори.⁶ С не по-малка значимост са използваните съчинения на руската историография⁷, както и съчиненията на японски език, написани от японски и китайски автори.⁸ Използвани са също така съществуващите на български език

---

⁶ Доналд Хелман, Джоузеф Фъргюсън, Робърт Матюсън, Майлс Робъртсън и Гилбърт Розман, Бърт Едстрьом, Линъс Хагстрьом и Мари Содербърг, Кристофър Хъгс, Лий Чае-жин, Соeya Йошихиде, Сайто Мотохиде, Хара Кимие, Кимура Хироши.

⁷ Михаил Крупяно, Леонид Кутаков, Игор Латисев, Михаил Крупяно, Георгий Кунадзе, Виктор Мазуров, Михаил Сладковский, Виктор Шипаев, Наталия Дмитриевская, Александър Ковалев.

⁸ Ивашита Акихиро, Накано Джюндзо, Кироива Сачико, Кимура Хироши, Йошида Масайоши, Макара Кинджи, Инаяма Йошихиро, Ри Хикомей, Шьоджи Джуничиро, Лиен Мин, Ни Жимин, Шикаюки Акира.

съчинения на най-значимите изследователи в българската историография⁹ на проблеми, свързани с Япония и страните от Източна Азия.

В дисертационния труд са използвани множество периодични издания като най-важни са: на български език – *Проблемът Изток - Запад*; на руски език – *Проблемы Дальнего Востока*; на английски език – *Asian Survey, Asian Affairs, Pacific Affairs, Pacific Historical Review, Asia Pacific Review, Acta Slavica Iaponica, Far Eastern Survey, The Journal of East Asian Affairs, Journal of Japan Studies, The China Quarterly, ASEAN Economic Bulletin, Contemporary Southeast Asia, International Affairs, Foreign Affairs, International security, World Politics, World Affairs, The Western Political Quarterly* и други.¹⁰

Във връзка с използваната научна литература могат да бъдат направени няколко заключения. На първо място се наблюдава повишен интерес към изследване на проблемите на японската външна политика към Източна и Югоизточна Азия не само от страна на представители на западната, руската, японската, китайската и корейската историография, но прави впечатление повишения интерес от страна на изследователи от скандинавските страни, както и от Южна Азия (Индия и Пакистан). На второ място се наблюдават някои тенденции. В част от англоезичната и в частност американската историография изследователите акцентират върху обвързването на японската с американската външна политика, въпреки че всички автори открояват различията, когато съществуват такива. Логично, в руската литература също се наблюдава тенденция към акцентирание върху различията във външната политика на Япония и на САЩ, върху американската намеса в японо-съветските отношения и върху японо-съветското икономическо сътрудничество. От прегледа на историографията ясно се вижда тенденцията да се изследват предимно двустранните отношения или конкретни проблеми в тях, а общите съчинения, касаещи цялостната японска политика, особено през периода на Студената война са съществено малко и не навлизат в дълбочина. Критична оценка може да бъде направена и по отношение на факторите, които влияят върху политиката на Япония в региона и върху двустранните отношения, тъй като не са направени опити за

---

⁹ Нако Стефанов, Евгений Кандиларов, Йордан Баев, Братислав Иванов, Веселин Йоргов, Воля Аргирова, Христина Мирчева.

¹⁰ Сред най-важните автори от периодичните издания могат да се посочат Ивашита Акихиро, Накано Джюндзо., Кироива Сачико, Кимура Хироши, Йошида Масайоши, Макара Кинджи, Инаяма Йошихиро, Ри Хикомей, Шьоджи Джуничиро., Лиен Мин, Ни Жимин, Шикаюки Акира.

проследяване на влиянието на всички фактори по време на целия период, а факторите се отчитат частично в конкретната ситуация. Критична бележка може да бъде отправена също относно тенденцията изследванията да се концентрират върху отделни изследователски проблеми, например, териториални спорове, икономическо сътрудничество, изследвани многократно, без да се правят опити за поставяне на двустранните отношения в по-широка рамка. Въпреки критиките, които могат да бъдат отправени по отношение на историографските тенденции, критичният, обективен и сравнителен подход към прочита и анализирането на използваната литература и описаните по-долу документи, води до извода, че не същесвтуват съществени разминавания в предложената информация и заключения, съдържаща се в литературата по изследваните проблеми. Не се наблюдават разминавания в англоезичната, руската, японската, китайската, корейската историографии при отчитане на двустранните проблеми на Япония със страните от региона, взаимнообвързаността между двустранните отношения в региона, икономическата дипломация на Япония и повишаване на икономическото сътрудничество между Япония и страните от региона по време на Студената война.

В дисертационния труд са използвани множество документи като най-важните документални източници са: архиваът на Токийския университет “Светът и Япония”,¹¹ документи, публикувани на електронната страница на Министерство на външните работи на Япония,¹² Дипломатическата синя книга на Япония,¹³ документи, публикувани в електронната страница на посолството на САЩ в Япония,¹⁴ документи на Министерство

---

¹¹ Документи, засягащи развитието на глобалните международни отношения (Споразуменията от Ялта, Потсдам, Заключителния акт от Хелзинки, Договор за основните отношения между САЩ и СССР и други); документи, засягащи развитието на международните отношения на регионално равнище (договорите на САЩ с Република Корея, с Република Китай, с КНР, договорите на СССР с КНР, с Виетнам, междукорейски споразумения и други); документи, подписани от Япония (Договор за сигурност и сътрудничество между Япония и САЩ, декларации за нормализиране на отношенията на Япония със СССР и с КНР, Договор за мир и приятелство между Япония и КНР, Договор за основните отношения между Япония и Република Корея, Договор за мир между Япония и Република Китай и други).

¹² Документи, свързани с отношенията на Япония със СССР и проблема за Северните територии, както и с отношенията на Япония с КНР и спора за островите Сенкаку.

¹³ Документи относно глобалната обстановка, обкръжаваща Япония, международните отношения в Източна Азия, отношенията между САЩ и СССР, развитието на двустранните отношения на Япония със СССР, КНР, Република Корея и КНДР в периода 1971-1991 г.

¹⁴ Документи относно японо-американските двустрани отношения в областта на отбраната като съвместни заявления на американските президенти и японските министър-председатели, бележки от двустранни

на вътрешните работи и комуникациите на Япония,¹⁵ документи от Дипломатическия архив на Министерство на външните работи на Република България,¹⁶ документи от Централния държавен архив на Република България.¹⁷

Основната цел на дисертационния труд е изследване и предлагане на съвременен и актуален, обективен, многофакторен и цялостен анализ на външната политика на Япония към региона на Източна Азия в периода на Студената война.

Основните задачи на изследването са:

- ✓ Да се изследват, формулират и обосноват японските интереси и цели в краткосрочна или дългосрочна перспектива към СССР, КНР, Република Корея и КНДР, а впоследствие и към Източна Азия като цяло.
- ✓ Да се определят и анализират дипломатическите средства, които използва Япония, за да реализира своите национални интереси и цели към СССР, КНР, КНДР и Република Корея, а впоследствие и към Източна Азия като цяло.
- ✓ Да се определят и анализат факторите (вътрешно и външнополитически, икономически), които оказват влияние върху развитието на двустранните отношения на Япония със СССР, КНР, КНДР и Република Корея и върху политиката на Япония към Източна Азия като цяло.
- ✓ Да се определи степента на обвързаност на японската външна политика с американската външна политика в Източна Азия, да се изследва дали японските и американските дипломатически цели и стратегии в региона съвпадат напълно и винаги и да се установят различията, ако има такива.

дискусии, двустранни преговори в областта на отбраната и търговията, меморандуми на американския секретар по отбраната до американския президент.

¹⁵ Исторически статистики в сферата на отбраната и външната търговия, баланса на плащанията и международното сътрудничество на Япония.

¹⁶ Информация от пресата и информационни агенции (Джапан таймс, Асахи, Йоимури, Нихон кейдзай шинбун, Майничи, Шякай шимпо, Хералд трубяун, Джапан ривю ъф интернейшънъл афейрс, Фар истърн икономик ривю, китайските Саут Чайна морнинг поуст и Тонян, Централна телеграфна агенция на Корея), интервюта на специалисти и политици, пресконференции; информации, справки, доклади, паметни записки на български дипломати, работещи в посолството на НРБ в Япония; документи, публикувани от японска страна като речи на японски министър-председатели и външни министри пред парламента, заявления, брошури на японското външно министерство.

¹⁷ Документи, свързани с развитието на ЯСП и ЯКП и политиката им по отношение на СССР, КНР и съветско-китайския конфликт.

- ✓ Да се изследват, анализират и определят резултатите, ефективността и успеваемостта на политиката на Япония в Източна Азия както за самата Япония, така и за региона като цяло.

Основните методи, използвани в настоящия дисертационен труд са исторически метод, анализ и синтез, метод на сравнение, метод на класификация и метод на обобщаване. Историческият подход, необходим за всяко историческо изследване, е използван в настоящия дисертационен труд, за да постави разглеждания проблем в конкретни хронологични рамки, в които да бъде проследено неговото историческо развитие. Чрез историко-генетичния метод е направен анализ на използваните исторически извори и литература по изследвания проблем, а чрез историко-интерпретативния метод се прави анализ и интерпретация на получената информация. Методът на анализ и синтез е използван, за да се разбие изследвания проблем на отделни части, които да бъдат анализирани и впоследствие синтезирани в цялостно заключение по изследвания проблем. Методът на сравнение е използван за анализ и сравнение на събития, явления и процеси, тяхното влияние и резултати и за извеждане на общото и специфичното, сходното и различното на анализираните събития, явления и процеси. Методът на обобщаване се използва, за да бъдат направени изводи на базата на преход от единичното към общото. Чрез метода на класификацията са класифицирани отделни фактори в определени групи в зависимост от техните характеристики или резултати от въздействието им.

Кратко изложение на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в рамките на увод, изложение и заключение. В уводната част са представени предмета, географските и хронологични рамки на изследването, мотивите за избор, актуалност, цели и задачи, методи, структура на изследването, историографски преглед на използваните източници, основна теза и приноси на дисертационния труд. Изложението е представено в три основни глави – Глава I. Сейкей бунри сейсаку (政経分離政策): политиката на Япония към СССР, Глава II. Сейрей кейнетсу (政冷経熱)? Политиката на Япония към КНР и Глава III. Футацу но Чо:сен (二つの朝鮮): политиката на Япония към Република Корея и КНДР. В рамките на всяка глава изложението следва тематично-хронологичен принцип. От една страна всяка глава съдържа информация и анализ на развитието на двустранните отношения и японската политика към съответната страна през 50-те и 60-те години, през 70-те години и през 80-те години. От друга страна във всяка глава в рамките на всеки от изброените периоди изложението предлага информация и анализ на първо място на политическите отношения, а на второ място на икономическите отношения. Във всяка глава в рамките на всеки период също така от една страна се проследява развитието на двустранните политически и икономически отношения, а от друга страна на факторите, които оказват влияние върху двустранните отношения. Ако факторите се повтарят и в следващите десетилетия, те отново са включени в анализа, за да се установи дали тези фактори интензифицират или отслабват влиянието си през конкретния период. Всяка глава завършва с анализ на изводите по отношение на поставените задачи на изследването – целите и политиката на Япония в Източна Азия, както и факторите, които влияят върху японската външна политика в региона. В заключителната част са изложени основните изводи за външната политика на Япония в Източна Азия в епохата на Студената война на основата на обобщените изводи за политиката на Япония към СССР, КНР и Корейския полуостров.

Първата глава – “Сейкей бунри сейсаку (政経分離政策): политиката на Япония към СССР” разглежда японската външнополитическа стратегия към СССР в периода на Студената война. Тази глава се състои от три основни елемента – японо-съветски

отношения през 50-те и 60-те години, японо-съветски отношения през 70-те години и японо-съветски отношения през 80-те години. На първо място е обърнато внимание на установяването на първите контакти между Япония и Русия и сблъсъка на техните интереси в региона на Източна Азия преди периода на Студената война, което въвежда в същността на изложението. Изложението в първата глава от дисертационния труд акцентира върху три основни елемента – развитието на политическите и на икономическите отношения между Япония и СССР, както и върху факторите, които влияят върху двустранните отношения като се определят японските цели и стратегия към СССР.

През 50-те години се полагат основите на японо-съветските следвоенни отношения. Появата на първото разведряване в глобалните международни отношения, както и смяната на вътрешнополитическото ръководство както в Япония в лицето на министър-председателя Ичиро Хатояма, така и в СССР в лицето на Никита Хрушчов изключително благоприятстват разведряването и в японо-съветските двустранни отношения. За първи път Япония и СССР преговарят за подписване на мирен договор, който да урегулира отношенията им след Втората световна война. Основно препятствие пред подписването на мирен договор е възникването на т. нар. спор за Северните територии. Изложението обръща специално внимание на произхода, причините за възникването на спора, поделянето на териториите между Япония и Русия в исторически план, позициите на двете страни и документите, които санкционират спорните територии. На този етап американската намеса и вътрешнояпонската опозиция възпрепятстват цялостното урегулиране на отношенията. Въпреки това двете страни нормализират отношенията си и разрешават голяма част от проблемите, наследени от войната. Благодарение на тази съвместна декларация Япония и СССР поддържат политически контакти на най-високо равнище през целия период на Студената война. През 70-те години отново се провеждат преговори за мирен договор между японския министър-председател Какуей Танака и Леонид Брежнев благодарение на второто разведряване в международните отношения, но отново териториалният спор не е разрешен. През това десетилетие най-важните фактори, които влияят върху японо-съветските отношения са съветско-китайският конфликт и нормализирането на отношенията между КНР от една страна и САЩ и Япония от друга страна. Япония се превръща във важно направление на съветската външна политика, която

се опитва да избегне създаването на антисъветски съюз между Вашингтон, Пекин и Токио. За японската дипломация също е важно поддържането на баланс в отношенията между Москва и Пекин чрез политиката на равните разстояния. Началото на 80-те години е един от най-тежките периоди за японо-съветските отношения поради ескалацията на напрежението в международните отношения. Подобно на американо-съветските отношения, идването на власт на Михаил Горбачов в СССР води до разведряване в отношенията между Токио и Москва. Подновен е политическия диалог, който кулминира в посещението на съветския лидер в Токио през 1991 г. Въпреки официалното признание за наличието на териториален спор между двете страни от страна на Горбачов, отново преговорите за мирен договор за безплодни. Въпреки това през целия период на Студената война Япония и СССР поддържат контакти на официално ниво и правят опити за разрешаване на проблемите си, а всички японски премиери подкрепят стратегията на разделяне на политиката от икономиката спрямо СССР. Освен официалните контакти важна роля в “сближаването” със СССР играят японските опозиционни партии, японския бизнес, неправителствени, полуправителствени и граждански организации, профсъюзи, органи на местната власт и други.

В икономически аспект японо-съветските отношения се развиват прогресивно през периода на Студената война с изключение на определени периоди на стагнация. През 1957 г. е подписан първият търговски договор между двете страни, а впоследствие действието и обхвата на тези договори се разширяват. Създават се междуправителствени комитети за осъществяване на икономическо и научно-техническо сътрудничество. Активизира се японският бизнес като регулярно се изпращат делегации в СССР за обсъждане взаимните интереси и проблеми. Финансово-търговски контакти се осъществяват както на правителствено, така и на частно равнище. Японските интереси към внос на енергийни ресурси и износ на готова продукция, както и стремежът на СССР към внос на валута и високи технологии се оказват водещи при интензифицирането на японо-съветските икономически и научно-технически контакти. Прогресивно нараства обема на двустранния стокообмен и се разширява структурата му, а също и участието не само на малки и средни предприятия, но и на едрия японски бизнес в търговията със СССР. Важни елементи от търговията са риболовните отношения между Япония и СССР, както и развитието на регионалната търговия между съветските далектоизточни провинции и северните японски

префектури. Този вид отношения са свързани пряко и с развитието на териториалния спор. Кулминацията на японо-съветското икономическо и научно-техническо сътрудничество се осъществява в съветския Далечен Изток и Сибир, където на основата на т. нар. компенсационни споразумения СССР успява да облагороди определени региони, производства и инфраструктура, а Япония си осигурява достъп до евтини източници на енергийни суровини и договори за закупуване на японски машини, оборудване и технологии.

Ако вземем предвид целите и стратегиите на японската дипломация, както и всички фактори, които ѝ влияят, може да се **заклучи**, че японската дипломация постига значими успехи при осъществяването на японските интереси спрямо СССР по време на Студената война. Възстановени са дипломатическите отношения, урегулирани са редица въпроси от взаимен интерес, с малки изключения се поддържа регулярно политически диалог на правителствено, парламентарно, неофициално равнище. Създадени са механизми за обсъждане на проблемите в двустранните отношения, както и на въпроси от регионално и глобално значение. Осъществяват се търговско-финансови контакти на правителствена и частна основа, повишава се двустранния стокообмен и се разнообразяват стоките, представляващи обект на двустранната търговия, осъществява се научно-техническо сътрудничество. Двете държави откриват общи сфери на взаимен интерес. За съжаление трябва да се отбележи и съществуващият териториален проблем, който не намира разрешение и до днес. Освен това Япония и СССР/Русия притежават много по-голям потенциал за осъществяване на икономическо сътрудничество, който не успяват да реализират напълно. За да се осъществи прогрес в двустранните отношения, Япония и Русия трябва да се опитат да намалят до минимум влиянието на външните фактори в двустранните си контакти, да се концентрират върху сферите от взаимен интерес, да поставят в основата на взаимоотношенията си политика на диалог, на взаимно разбирателство, взаимна изгода и компромиси.

Втората глава “Сейрей кейнетсу (政冷経熱)? Политиката на Япония към КНР” разглежда външнополитическата стратегия на Япония към КНР и включва поддържането на контакти преди възстановяване на двустранните отношения през 50-те и 60-те години, периода на нормализиране и урегулиране на двустранните отношения през 70-те години и интензифицирането на сътрудничеството през 80те години. Терминът *сейрей кейнецу*,

използван в заглавието на главата или студени политически и горещи икономически отношения е най-често използван в историографията, за да бъдат определени японо-китайските отношения. Настоящото изследване обаче отчита, че това е състояние на отношенията, а японската стратегия към КНР в периода на Студената война може да се характеризира с понятието *сейкей бунри* или разделяне на политиката от икономиката. В заглавието е поставен въпросителен знак поради тезата в изследването, че може да бъде дискутиран хронологичния обхват на понятието *сейрей кейнецу*. Например, през 80-те години Япония и КНР поддържат изключително добри политически отношения. На първо място във втора глава е направено кратко въведение в същността на изложението като е направена равностметка на японо-китайските отношения в исторически план – взаимодействието им в региона на Източна Азия, сблъсъкът на интереси и наслагването на взаимни негативни емоции. Както в първа глава, и тук изложението акцентира върху три основни елемента – политическите и икономическите отношения между Япония и КНР, както и факторите, които има влияние като целта е да се определят също така японските цели и стратегии спрямо континентален Китай.

Периодът на 50-те и 60-те години, както в случая с Япония и СССР, и при Япония и КНР е от изключително значение за полагане на основите на двустранните отношения. Япония обаче успява да нормализира и урегулира отношенията си с КНР на доста по-късен етап – през 70-те години. Причина за това е силният американски натиск и обвързването на Япония с Република Китай (Тайван). Поради това в този ранен етап на Студената война японската дипломация не успява да постигне политически диалог с КНР на официално държавно равнище. Въпреки това Япония изразява своя интерес към поддържане на контакти с КНР още през 50-те и 60-те години. Разведряването от 50-те години позволява да се урегулират някои проблеми, наследени от Втората световна война и въпроси от взаимен интерес. Основна роля за това имат японските опозиционни партии, неправителствени, полуправителствени и граждански организации, които осъществяват т. нар. народна дипломация към КНР. Трябва да се отбележи, че е изключително важна подкрепата на японското правителство за част от инициативите, осъществявани по линия на народната дипломация. В политически аспект може да се каже, че 70-те години са десетилетието на японо-китайските отношения. Второто разведряване в глобалните международни отношения, но най-вече нормализирането на американо-китайските

отношения стимулират японската дипломация да активизира контактите с КНР. През това десетилетие Япония е поставена в изключително сложна обстановка, в която САЩ и КНР се стремят към привличането ѝ в антисъветски съюз, СССР се опитва да избегне това като я привлече на своя страна, а КНР и Република Китай от друга страна също се стремят към привличането на Япония. Чрез своите дипломатически методи като икономическа дипломация, политика на равните разстояния и подход на балансиране Япония успява не само да нормализира през 1972 г. и да урегулира през 1978 г. двустранните си отношения с КНР, но и да запази баланс в отношенията си със САЩ и СССР, със СССР и КНР, с КНР и Република Китай. През това десетилетие се поставят основите на официалните междуправителствени японо-китайски отношения. За разлика от японо-съветските отношения, през 80-те години японо-китайските отношения се развиват изключително прогресивно. Въпреки че Япония изпитва притеснения поради започналото разведряване в отношенията между Москва и Пекин, през този период двете държави постигат интензивно сътрудничество, разбирателство и диалог по глобални и регионални въпроси. Териториалният спор за островите Сенкаку, възникнал в края на 60-те и началото на 70-те години не се обсъжда нито през 70-те, нито през 80-те години, а оставен за разрешаване в бъдещето с оглед на по-важните настоящи приоритети на двете страни. С изключение на някои политически кризи, свързани с историческата вина на Япония и събитията от 1989 г на площад Тянанмън, Япония и КНР поддържат близки отношения и координират политиките си в региона на Източна Азия през това десетилетие.

В икономически аспект може да се каже, че отношенията между Япония и КНР претърпяват изключителен прогрес по време на Студената война. Първоначално през 50-те и 60-те години в рамките на т. нар. народна дипломация японо-китайски икономически взаимоотношения се осъществяват на основата на частни търговски споразумения, които впоследствие прерастват в т. нар. приятелска търговия, а след това се договарят специални търговски меморандуми. В този период обемът и структурата на стокообмена, както и участието на японския бизнес е ограничено. Изключително негативно върху двустранната търговия се отразяват вътрешнополитическите инициативи в КНР като Големия скок и Културната революция. Съществен подем на икономическото сътрудничество започва с нормализирането на японо-китайските отношения в началото на 70-те години, когато японските бизнес кръгове са въодушевени от възможностите на огромния китайски пазар и

стимулирани от страха да не бъдат изместени от своите американски и западноевропейски конкуренти. Урегулирането на отношенията на държавно равнище и подкрепата на японското правителство позволяват реализиране на икономическо и научно-техническо сътрудничество на междуправителствено равнище, създаване на механизми за обсъждане на взаимните интереси, разширяване обема и структурата на двустранния стокообмен, повишаване на японските инвестиции в КНР. През 80-те години обаче икономическото и научно-техническо сътрудничество достигат своя апогей по време на Студената война, като стойностите на стокообмена надвишават значително тези на японо-съветския, достигат и дори в определени години надвишават стойностите на търговията между Япония и Република Китай. Един от най-благоприятните фактори за това е политиката на реформи на Дън Сяопин, който се стреми към внос на валута и високи технологии, реформиране и модернизиране на производството и селското стопанство. Япония се оказва най-подходящият партньор. От своя страна Япония използва големия китайски пазар за износ на своята готова продукция и получава източник на суровини за своята икономика. С изключение на няколко години, през които се наблюдава стагнация поради политически кризи в отношенията, икономическите и научно-техническите контакти между Япония и КНР се развиват с изключително интензивно и прогресивно.

Може да се **заклучи**, че въпреки множеството политически и идеологически проблеми, въпреки негативните фактори, които влияят върху развитието на японо-китайските отношения в периода на Студената война, Япония и КНР успяват да открият път една към друга, да открият взаимните си интереси, да урегулират двустранните си отношения на междудържавно равнище, да поддържат политически диалог и интензивно икономическо сътрудничество. Ако бъде поддържан диалог на най-високо равнище, ако двете държави се придържат към политика на компромиси, разбиране и приятелство, ако се акцентира върху взаимните интереси, а не върху противоречията, Япония и КНР ще имат възможността да поддържат стабилни взаимоотношения, които биха допринесли и за развитието и прогреса на целия регион на Източна Азия.

Третата глава “Футацу но Чо:сен (二つの朝鮮): политиката на Япония към Република Корея и КНДР” разглежда външната политика на Япония към Република Корея и към Народно-демократична република Корея в периода на Студената война и включва три основни подзаглавия: японо-корейски отношения през 50-те и 60-те години, японо-

корейски отношения по време на сериозните изменения в международната обстановка през 70-те години и японо-корейски отношения през последното десетилетие на Студената война (80-те години), когато се появяват надежди за разрешаване на регионалните проблеми. Както и в първа и във втора глава от дисертационния труд, и тук изложението акцентира върху три елемента – политически, икономически отношения и факторите, които им влияят като изследването се стреми също да определи японските цели и стратегии към двете корейски държави. Главата започва с уводни думи, които предоставят информация за отношенията на Япония с Корея преди началото на Студената война, японската окупация на Корея и натрупването на сериозни взаимни негативни образи между японци и корейци, които имат дълготрайни последици върху отношенията им.

Началото на японската политика на Корейския полуостров по време на Студената война е изключително трудно не само поради напрежението в глобалната обстановка и наличието на множество регионални проблеми след Втората световна война, но и поради формирането на две отделни държави на полуострова и сериозните двустранни проблеми между Япония и Корея. От една страна Япония и Южна Корея попадат в рамките на един и същи блок в биполярната система на международните отношения, но поради двустранните си проблеми не успяват за дълъг период от време да възстановят отношенията си въпреки настояването на САЩ. Причините за това са силните антияпонски чувства на корейския министър-председател Сингман Ри/Ли (Ли Си Ман), взаимните претенции за компенсации от периода на японската окупация, статуса на корейското население в Япония и други. През 50-те години възниква и териториален спор между Япония и Южна Корея вследствие на обявяването на т. нар. “линия на мира” от страна на Сингман Ри, която разпростира корейски суверенитет над островите Такешима/Докдо, смятани за японска територия от японците. След дълги преговори и при появата на благоприятни условия Япония и Южна Корея успяват да възстановят и урегулират двустранните си отношения през 1965 г. Един от най-важните фактори е смяната на властта в Сеул с Пак Джон Хи, положително настроен към Токио. Това е важна крачка напред в двустранните отношения, която издига контактите на най-високо държавно равнище и установява механизми за регулярен политически и икономически диалог. Нормализирането на отношенията и предприетата политика на Пак за икономическа модернизация се отразяват изключително благоприятно върху икономическото сътрудничество – активизира се японският бизнес, увеличава се

стокообмена и японските инвестиции в Южна Корея, изпращат се големи бизнес делегации. Периодът на 50-те и 60-те години е труден за японо-северно-корейските отношения. Въпреки първото разведряване в международните отношения и желанието на японския министър-председател Хатояма за нормализиране на контактите с всички държави с различна политическа система, на този етап това се оказва невъзможно по отношение на Пхенян поради силния американски натиск за политика на изолация и дискриминация спрямо КНР и КНДР. Въпреки че Япония осъществява контакти с КНР в търговската сфера, подобни контакти с Пхенян се осъществяват едва през 60-те години поради съществуващата дотогава забрана за директна търговия с КНДР. Япония обаче, подобно на СССР и КНР, започва да прилага външнополитическата стратегия за разделяне на политиката от икономиката и спрямо КНДР, въпреки огромното недоволство от страна на САЩ и Южна Корея. Сериозна роля в поддържането на японо-севернокорейските контакти играят опозиционните партии, неправителствени и полуправителствени организации, групи по интереси, профсъюзи и други. Една от най-важните организации, представляващи сериозно про-севернокорейско лоби в Япония е организацията на корейските граждани в Япония – Чосо:рен, подкрепяна от Пхенян.

През 70-те години се формира изключително сложна обстановка в Източна Азия, която дава отражение и върху политиката на Япония на Корейския полуостров. От една страна разведряването в рамките на Студената война се отразява благоприятно върху японо-севернокорейските отношения, но вследствие на това се влошават японо-южнокорейските връзки. От друга страна американско-китайското и японо-китайското нормализиране също буди страхове у управляващите в Сеул и недоверие спрямо Япония. КНДР обявява неутралитет в съветско-китайския конфликт, но одобрява китайските инициативи в по-голяма степен, отколкото съветската политика, което влияе добре на японо-севернокорейските отношения. В края на десетилетието пък намеренията на американските президенти Никсън и Картър да подтикнат азиатските си съюзници към по-голяма активност по отношение на собствената си отбрана води до сближаване между Япония и Южна Корея. Подобно влияние има и края на Виетнамската война и комунизирването на обединен Виетнам. Тези процеси стимулират Токио и Сеул да подобрят отношенията си в името на осигуряване националната си безопасност спрямо СССР, КНР и КНДР. Освен външнополитическите фактори в отношенията на Япония и с

двете корейски държави продължават да съществуват сериозни двустранни проблеми – отвличането на японски граждани от Северна Корея, историческата вина на Япония, териториален спор, неодобренето от страна и на двете Кореи по отношение на японската политика *сейкей бунри* и поддържането на отношения и с двете Кореи от страна на Япония. Въпреки това през това десетилетие японската дипломация успява да осъществява контакти и с двете корейски държави както в областта на политиката, така и в областта на икономиката. И двете държави имат нужда от Япония за осъществяване на външнополитическите си стратегии и за икономическо и научно-техническо сътрудничество. Независимо че управляващите в Сеул обвиняват Токио, че поддържа южнокорейския търговски дефицит, че са нужни повече японски инвестиции и високи технологии, търговско-финансовите контакти между Япония и Южна Корея се разрастват изключително интензивно и прогресивно през 70-те години. Япония постига прогрес и в икономическите си отношения със Северна Корея въпреки сравнително ниските стойности на стокообмена и севернокорейската неплатежоспособност. Забелязва се воля на правителствено равнище в Токио да се поддържат търговски връзки с КНДР, в което могат да се открият и политически мотиви – получаване на информация, поддържане на баланс между двете Кореи, привличане на КНДР към капиталистическите държави и други.

През 80-те години се наблюдават както положителни, така и отрицателни тенденции в японо-корейските отношения. Продължават да съществуват проблеми като териториален спор, проблемите, свързани с историческата вина на Япония, проблеми с отвличания на японски граждани от Северна Корея. В същото време се появяват нови проблеми като политическата нестабилност в Южна Корея в началото на десетилетието, обвиненията на Южна Корея спрямо Япония, че не предоставя достатъчно финансови средства и технологии за поддържане на отбраната и икономиката на Южна Корея, наличието на огромен южнокорейски дефицит в двустранната търговия с Япония. През този период също така Южна Корея започва да се превръща в конкурент на Япония в трети страни по отношение на износа на определени видове стоки. През 80-те години са извършени няколко атентата от страна на Северна Корея, които принуждават Япония да се включи в наложените санкции спрямо Пхенян и влошават японо-севернокорейските отношения. Едновременно с негативните тенденции обаче се наблюдават и положителни такива. Възстановяването на политическата стабилност в Южна Корея и благосклонната

към Севера политика на южнокорейския президент Ро Де У води до разведряване на Корейския полуостров, което се изразява в подновяване на диалога и начало на икономически контакти между Севера и Юга. Започват преговори относно признаването на Южна и Северна Корея съответно от СССР и КНР, както и от САЩ и Япония и приемането на двете Кореи в ООН. Т. нар. кръстосано признаване не се осъществява, но в крайна сметка Южна Корея установява отношения с КНР и СССР, а двете Кореи са приети в ООН. Япония се опитва да играе посредническа роля като от една страна използва контактите си с Пхенян в американско-севернокорейския диалог и връзките си с КНР за сближаване със Северна Корея. Въпреки сложната международна обстановка и двустранните проблеми между Япония и двете корейски държави през 80-те години Япония успява да поддържа контакти и със Сеул, и с Пхенян съответно на официално и неофициално равнище, както и да участва във всички инициативи и диалог по отношение на регионалните проблеми и в частност Корейския въпрос. Въпреки че и двете Кореи не одобряват японската политика *сейкей бунри*, и двете държави се възползват вноса на японски стоки и технологии. Япония успява да поддържа баланс в отношенията си с двете Кореи и необходимия диалог за обсъждане на въпросите от взаимен интерес. Южна Корея се превръща в един от най-важните търговски партньори на Япония, а по отношение на Северна Корея Япония прилага принципа на “отворените врати”, което означава, че при подходящите условия е готова за диалог и дори възстановяване на дипломатическите отношения.

Множество външно и вътрешнополитически и икономически фактори оказват влияние върху отношенията на Япония с двете корейски държави. Въпреки че сред тези фактори могат да се открият такива с положително, така и с отрицателно влияние, може да се **заклучи**, че след Втората световна война в отношенията на Япония с двете Кореи са постигнати редица успехи и напредък. Японската дипломация успява да формира своя външнополитическа стратегия спрямо Корейския полуостров с оглед на собствените си национални интереси, да поддържа политически диалог и с двете Кореи, както и известен баланс между тях. Установено е и ползотворно и взаимноизгодно икономическо и научно-техническо сътрудничество. Съществуващите противоречия могат да бъдат преодолени единствено чрез диалог на най-високо равнище и готовност за компромиси в името на прогреса в двустранните отношения и благоденствието на целия регион на Източна Азия.

Изводи на изследването

С оглед на поставените цел и задачи на изследването могат да се направят следните изводи:

Външнополитическите цели на Япония в Източна Азия след Втората световна война могат да се групират в категориите краткосрочни и дългосрочни цели.

Изследването установи следните **краткосрочните цели**:

- ✓ Възстановяване на дипломатическите отношения със страните от Източна Азия.
- ✓ Урегулиране на всички двустранни проблеми, наследени от Втората световна война или възникнали впоследствие със страните от Източна Азия.
- ✓ Създаване на действащи механизми за поддържане на отношения, основани на взаимна изгода, доверие и приятелство със страните от Източна Азия.
- ✓ Възвръщане на авторитета и статута на Япония като независим субект на международните отношения чрез приемането ѝ в международните организации.

Изследването установи следните **дългосрочните цели**:

- ✓ Осигуряване на националната сигурност, избягване на кризи и на ситуации, в които страните от Източна Азия могат да представляват заплаха за японската безопасност.
- ✓ Постигане на баланс на японската дипломация между КНР и СССР, между КНР и Република Китай, между Република Корея и КНДР, между интересите на САЩ и СССР.
- ✓ Избягване на конкуренцията на източноазиатските страни в трети региони, приоритетни за Япония, което включва избягване на комунистическото влияние и икономическата конкуренция.
- ✓ Сътрудничество със страните от Източна Азия по глобални и регионални въпроси.
- ✓ Обвързване или поне доближаване на КНР и КНДР към капиталистическите страни.
- ✓ Избягване на международната изолация на Япония и участието ѝ в дискутирането и разрешаването на всички важни регионални въпроси, в частност решаването на корейския въпрос, заемане ролята на медиатор в този процес.
- ✓ Установяване и поддържане на икономическо и научно-техническо сътрудничество със страните от Източна Азия, чрез което ще постигне разширяване пазарите за износ на японска продукция, разнообразяване на източниците на суровини за японската икономика, икономически растеж, повишаване на японското влияние в

региона и избягване на външна конкуренция, възстановяване и модернизиране на икономиката на региона и постигане на икономическо благоденствие в Източна Азия, което ще създаде благоприятни условия за развитие на японската икономика.

- ✓ Създаване на прояпонско лоби в страните от Източна Азия, което да подпомага японското влияние и развитието на приятелски отношения на Япония със страните от Източна Азия.
- ✓ Промяна на негативния имидж на Япония след Втората световна война и създаване на нов облик като миролюбива и приятелска страна.

Може да се заключи, че Япония формира свои собствени външнополитически цели в Източна Азия по време на Студената война. Японската дипломация не успява изцяло да постигне всички свои краткосрочни и дългосрочни цели, но в по-голямата си част японските цели са реализирани сравнително успешно и Япония успява да защити своите национални интереси в рамките на специфичните условия на Студената война в Източна Азия.

Дипломатическите средства, които използва Япония, за да реализира своите национални приоритети в Източна Азия, могат да бъдат обобщени с термина *сейкей бунри* или разделяне на политиката от икономиката. В историографията често се използват термините икономическа дипломация, приятелска дипломация или многостранна дипломация като равностойни на *сейкей бунри*. Принципът на *сейкей бунри* е универсален дипломатически подход на Япония и се използва в разнообразни ситуации изключително успешно, но най-вече по отношение на страни, с които Япония няма официални дипломатически отношения или има сериозни политически противоречия в отношенията. *Сейкей бунри* предлага възможност да се открият сферите от взаимен интерес, да се заобиколят противоречията и да се осъществи прогрес в отношенията. Япония използва този дипломатически подход към всички страни в Източна Азия в рамките на Студената война.

Освен универсалния подход на разделяне на политиката от икономиката по време на Студената война изследването установи и следните дипломатически средства на японската дипломация:

- ✓ *народна дипломация, дипломация на опозицията или допълнителна дипломация*: Този вид дипломация се реализира към всички страни с различна политическа система –

СССР, КНР и КНДР. Терминът означава осъществяването на политически, икономически и културни контакти между Япония и други страни на ниво опозиционни партии, граждански, правителствени и полуправителствени организации, отделни представители на ЛДП, на японската диета и на японския бизнес, местните органи на властта.

- ✓ *сейкей фукабун*: Това е противоположният принцип на *сейкей бунри* и означава обвързване на политиката с икономиката. Япония на два пъти в рамките на Студената война се опитва да приложи този принцип по отношение на СССР, но резултатите са неуспешни.
- ✓ *политиката на равните разстояния*: Тази външнополитическа стратегия е от изключително значение за японската дипломация, особено в условията на разрастващ се съветско-китайски конфликт и нормализиране на американо-китайските и японо-китайските отношения през 70-те години. Тя показва интереса на Япония да запази неутралитет в съветско-китайския конфликт и да поддържа добри политически и икономически отношения и с двете държави, тъй като и двете страни са важни за Япония. Въпреки че не винаги може да се сложи знак на равенство между японо-китайските и японо-съветските отношения, Япония винаги се стреми да постигне на баланс между тях.
- ✓ *политика на балансиране*: Подходът на балансиране е изключително полезен за японската дипломация в Източна Азия, където се преплитат интересите на редица силни държави и има множество междудържавни конфликти. За Япония е важно да запази баланса между САЩ, СССР и КНР от една страна, а от друга страна да поддържа баланс в отношенията си със САЩ и СССР, със СССР и КНР, с двете Кореи, с КНР и Република Китай. Тази политика включва поддържане на приятелски и взаимноизгодни отношения с всички страни в Източна Азия, разрешаване на регионалните и двустранни спорове, изграждане на доверие и сътрудничество, въпреки сложната международна обстановка и двустранните проблеми.
- ✓ *политика на отворените врати*: Тази стратегия на японската дипломация се различава от американския подход на изолация, дискриминация и санкции. Политиката на отворените врати представлява избягване на крайностите, приемане на реалностите, позитивизъм и привличане, компромиси и доброжелателност, награждаване, а не

наказание, стратегия на т. нар. мека сила. Същността на тази политика се изразява в опитите на Япония да поддържа контакти независимо от вътрешно или външнополитическите условия. За разлика от политиката на изолация и дискриминация, която прекратява всякакви възможности за диалог, *политиката на отворените врати* винаги оставя шанс за прогрес в отношенията и разрешаване на проблемите.

Японската външна политика към Източна Азия през Студената война се влияе от редица **фактори**, които в дисертационния труд са групирани в три основни категории - вътрешно-, външнополитически и икономически фактори.

Изследването установи следните **вътрешнополитически фактори**:

- ✓ Управляващото мнозинство и в частност личността на министър-председателя и неговата политика (както в Япония, така и в страните от Източна Азия).
- ✓ Вътрешнополитическата власт и политическото и икономическо състояние състояние на държавата (както на Япония, така и в страните от Източна Азия).
- ✓ Формирането на лоби в Япония (проруско, прокитайско, проюжнокорейско и просевернокорейско), включващо полуправителствени и неправителствени, частни, граждански организации, опозиционни партии, местни структури на властта, отделни представители на управляващата партия и парламента, представители на японския бизнес и икономически организации.
- ✓ Системата на японския “триножник” или начина на формиране на японската външна политика (визията на ЛДП и министър-председателя, държавната администрация и едрия бизнес).

Изследването установи следните **външнополитически фактори**:

- ✓ международни събития и процеси, които са външни на Япония и се развиват без японско участие – глобалните международни отношения, в частност отношенията между САЩ и СССР, отношенията между САЩ и КНР, отношенията между СССР и КНР, както междукорейските отношения и политиката на САЩ, СССР и КНР към Корейския полуостров.
- ✓ двустранните отношения на Япония с държавите в Източна Азия - развитието на двустранните отношения на Япония със САЩ, СССР, КНР, Република Корея и КНДР.

Изследването установи следните **икономически фактори**:

- ✓ Икономически интереси и икономическа политика на Япония

- ✓ Икономическата политика на страните от Източна Азия
- ✓ Превръщането на Япония в световен икономически и технологичен лидер
- ✓ Интересите на японския бизнес и подкрепата на японското правителство
- ✓ Икономическите противоречия на Япония със САЩ и страните от Западна Европа
- ✓ Международните икономически кризи
- ✓ Намесата на САЩ в икономическите отношения на Япония със страните от Източна Азия
- ✓ Икономическа конкуренция в трети страни, определени региони и международните пазари като цяло
- ✓ Политизирането на икономиката
- ✓ Участието на Япония в КОКОМ
- ✓ Проблеми в двустранните икономически отношения като търговски дефицит и неплатежоспособност

В зависимост от конкретната ситуация и период всички вътрешно-, външнополитически и икономически фактори могат да оказват положително (стимулиращо) или отрицателно (въздържащо) влияние върху японската външна политика в Източна Азия по време на Студената война. Може да се заключи, че стимулиращите фактори са повече от въздържащите и че въпреки влиянието на негативните фактори отношенията на Япония със страните от Източна Азия се развиват прогресивно, с изключение на конкретни моменти на регрес или стагнация. Може да се заключи, че страните в региона полагат основите на двустранните си отношения, формират механизми за поддържане на политически диалог и на икономическо сътрудничеството и откриват сфери от взаимен интерес.

По отношение на **степената на обвързаност на японската външна политика с американската** в Източна Азия изследването установи:

- ✓ че японската външнополитическа стратегия в Източна Азия е обвързана с американската и че Японо-американският договор за сигурност е основен пилон на японската дипломация
- ✓ че въпреки обвързаността на японската с американската външнополитическа стратегия в хода на Студената война се наблюдават изменения в японо-американските отношения с оглед на превръщането на Япония в световна

икономическа и технологична сила, американският натиск върху Япония в икономическата сфера, рязката промяна в американското отношение към Китай без консултиране с Япония.

- ✓ че въпреки обвързаността на японската с американската външнополитическа стратегия Япония формулира свои собствени цели и използва свои собствени дипломатически средства за реализиране на националните си приоритети към страните от Източна Азия. Японските цели и средства често се различават от американските.
- ✓ че Япония се стреми и сравнително успешно съчетава доктрината “Йошида” за осигуряване на националната сигурност посредством японо-американско военнополитическо и икономическо сътрудничество с доктрината “Хатояма” за постигане на по-голяма независимост на японската външна политика и осъществяване на собствена политика към страните с различна политическа система в периода на Студената война.
- ✓ че Япония се стреми да осъществява своите национални интереси, освен в конкретни ситуации, когато е подложена на изключително силен натиск да се откаже от тях.

По отношение на **резултатите от японската външна политика** в Източна Азия в периода на Студената война изследването установи:

- ✓ че японската външна политика има положителни резултати за самата Япония, тъй като води до “сближаване” със страните от Източна Азия, които са от приоритетно значение за японската национална сигурност, до повишаване на международния авторитет на страната, до превръщането ѝ в желан и търсен партньор, до изграждане на механизми за поддържане на политически диалог и икономическо сътрудничество, до откриване сферите от взаимен интерес.
- ✓ че японската външна политика има положителни резултати върху целия регион на Източна Азия, тъй като стимулира поддържането на мира и стабилността в региона, тъй като подпомага икономическото възстановяване, модернизирването и икономическия растеж на региона. Икономическото и научно-техническото сътрудничество на Япония със страните в Източна Азия допринася за икономическото развитие на тези страни, което те признават. Японските инвестиции, кредити, финансови помощи, научен, културен и технологичен обмен облагоденстват

и модернизират отделни региони и производства в Източна Азия. За това съдействат не само огромните японски капитали и технологии, но и японският опит, модел на реформиране, икономическо планиране, стимулиране на икономическия растеж, въвеждането на нови технологии, японският модел на управление, които се превръщат в пример за успешна икономическа стратегия.

Справка за научните приноси на изследването

Като приноси на дисертационния труд могат да бъдат посочени следните:

- ✓ Представя на вниманието на академичната общност актуалните и значими проблеми пред японската дипломация, както и проблемите в Източна Азия като цяло. Предлага анализ върху произхода и развитието на тези проблеми. Едновременно с това представя сферите от взаимен интерес и сътрудничество между страните в Източна Азия.
- ✓ Представя цялостен и обобщен анализ върху японските цели, дипломатически стратегии и факторите, които им влияят на фона на развитието на международните отношения в рамките на Студената война, както и на фона на развитието на японо-американските отношения. Едновременно с това предлага анализ на двустранните отношения на Япония със страните в региона, поставяйки ги в сравнителен анализ.
- ✓ Прилага в научна употреба широк кръг документи от Дипломатическия архив на Министерство на външните работи на Република България и използва разнообразен спектър от изследвания на японски, китайски, корейски, руски, американски и западноевропейски изследователи.
- ✓ Прилага многофакторен подход при анализа на японската дипломация в Източна Азия като се стреми да вземе под внимание по-широк и разнообразен спектър от фактори в сравнение с отчетените в съществуващата историография.
- ✓ Поставя акцент върху взаимната обвързаност и зависимост между отношенията на Япония със СССР, КНР и Корейския полуостров, както и между страните в региона като цяло.
- ✓ Изследването се опитва да отговори на дискуссионни въпроси, свързани с мястото на Япония в региона на Източна Азия и дали съществува въобще самостоятелна японска външна политика.
- ✓ Изследването представя фактори като икономическите противоречия на Япония със САЩ и ЕИО, както и значението на страните от Югоизточна Азия като съществени за японската външна политика в Източна Азия.
- ✓ Изследването предлага съвременен анализ и разширяване обхвата на понятието *сейкей бунри* или икономическа дипломация. Едновременно с това предлага анализ върху значението на стратегии като политика на равните разстояния, дипломация на

опозицията, подход на балансиране и политика на отворените врати като част от цялостната японска дипломатическа стратегия към Източна Азия в периода на Студената война.

- ✓ Изследването предлага анализ на връзката между вътрешнополитическия живот и външната политика на Япония. Акцентира върху значението на правителствени, неправителствени, икономически, парламентарни, регионални, граждански организации за японската външна политика. Анализира противоречията между различните фактори, формиращи японската дипломация и цялостното влияние на външнополитическите проблеми на Япония върху вътрешнополитическия и обществен живот.
- ✓ Изследването предлага цялостен анализ на икономическите отношения на Япония със страните от Източна Азия по време на Студената война, поставяйки ги в сравнение, както и на фона на японската икономическа политика и на фона на икономическите отношения на Япония със САЩ, ЕИО, Република Китай и страните от Югоизточна Азия. Представени са множество данни (БВП, обем и структура на стокообмена, дял в общия стокообмен, икономически планове, частни и държавни заеми и инвестиции), свързани с икономическото развитие не само на Япония, но и на страните от Източна Азия, и частично на САЩ и ЕИО.

Справка за публикациите по темата на дисертационния труд

1. 冷戦時代の日本の北方領土問題に対する外交政策. 平成26年度. 分化/学術専門家日本語研修6ヶ月コース. 修了レポート集. 国際交流基金関西国際センター, 三月/2015年.
2. “Японо-съветското икономическо сътрудничество в съветския Далечен Изток и Сибир през 70-те години на ХХ век”, Докторантски сборник “Традиции и новаторство. Традиционни и нови подходи в изследванията в социалните и хуманитарните науки”, Т. 3, Издателство “Изток-Запад”, София, 2015.
3. “Въпросът за “Северните територии” и японската политика *сейкей бунри 政経分離*”, Докторантски сборник “Традиции и новаторство. Традиционни и нови подходи в изследванията в социалните и хуманитарните науки”, Т. 2, Издателство “Изток-Запад”, София, 2015.
4. “Политиката на Япония по въпроса за „Северните територии“ (края на ХХ в. – началото на ХХІ в.)“ – сп. История, година ХХІІ, книжка 5, 2014.
5. “Отношенията на Япония с Република Корея и НДРК през 70-те години на ХХ век“. Научен проект на тема „Европейски интеграционни проекти през 70-те години на ХХ век“, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на СУ „Св. Климент Охридски“ в календарната 2013 г.” Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, София, 2014.
6. “Ролята на ЯКП и ЯСП в отношенията на Япония със СССР и КНР и влиянието на съветско-китайският конфликт върху японската левица”, Сборник “Социални идеи, движения и политики”, Изследвания на НПИ "Д. Благоев", София, 2014.
7. Dissertation project's Essay “Japan's foreign policy to East and South East Asia in the Cold war era”, Ph.D. Workshop in Japanese Studies, East and Central Europe 2013, sponsored and organized by The Japan Foundation, Budapest (JFBP), February 17-19, 2013.
8. “Политиката на Япония към Република Корея и нормализирането на отношенията им през 1965 г.”, списание “История”, година ХХІ, книжка 1, 2013.
9. “Поврат в политиката на Япония към КНР през 70-те години на ХХ в.”, Сборник доклади от националната научна конференция с международно участие “Страните от Източна Азия и светът – взаимоотношения и взаимодействия”. Издателство “Камея”. София, 2013.

10. “Политиката на Япония към КНДР (1970-1975 г.)”. Национална конференция с международно участие “Страните от Източна, Южна и Югоизточна Азия и светът – взаимоотношения и взаимодействия”, София, 29 ноември 2013 г. <http://asiaconference-bg.com/?s=Boryana+Miteva>

11. “Икономическата дипломация” на Япония към СССР през 60-те и 70-те години на XX в.”, Сборник “Япония – времена, духовност и перспективи”. С., 2012.